
FISCALITATEA MAZILILOR ȘI RUPTAȘILOR DIN BASARABIA SUB REGIM DE DOMINAȚIE ȚARISTĂ (1812-1847)

Valentin Tomuleț

Pentru a înțelege schimbările care au intervenit în impunerea fiscală a mazililor și ruptașilor din Basarabia, la început, să le definim și să analizăm succint fiecare categorie în parte. Aceasta ne va da posibilitatea de a determina statutul social și fiscal al acestor categorii sociale/fiscale din Basarabia sub regim de dominație țaristă.

În studiul de față, fără a recurge la o amplă analiză istoriografică, vom insista asupra analizei acestor două categorii privilegiate ale populației – a mazililor și ruptașilor și vom determina schimbările care au intervenit, pe parcursul anilor, în statutul social și în mod special în impunerea fiscală. Pornind de la considerentul că în baza Regulamentului din 10 martie 1847, mazilii și ruptașii din Basarabia au fost lichidați ca stare socială și fiscală și incluși în categoria *odnodvortșilor*, vom supune analizei aceste stări sociale/fiscale ale populației până la adoptarea respectivei decizii.

Mazilii constituiau o categorie socială privilegiată. Ei sunt urmașii boierilor moldoveni și ai boiernașilor, care și-au obținut pe timpul domnilor moldoveni slujbe, până la rangul de *vel șătrar*¹. Cuvântul „mazil” este de proveniență turcică și însemna „destituit din serviciu, în retragere”. El a apărut în Moldova în perioada dominației otomane, la începutul sec. al XVII-lea, și era utilizat oficial atât cu referință la Domnul Moldovei, care era înlocuit de un succesor numit de Poartă, cât și cu referință la boieri, pe care noul Domn îi înlocuia cu alții, confirmați în acest titlu. Pe baza obiceiului pământului, până în sec. al XVII-lea, mazilii s-au bucurat de unele privilegii. Din unele surse aflăm că „în Principatul Moldova *birul* era încasat de la toți locuitorii, mazilii, ruptașii și străinii care erau impuși capitației”², sau că „la achitarea birului participau păturile inferioare ale locuitorilor, mazilii, ruptașii, ruptele vistieriei, sârbii, bul-

garii și evreii privilegiați, care locuiau în orașe și târguri”³. Dar încasarea birului se făcea având în vedere statutul social și juridic al acestei categorii sociale: ei plăteau individual (*dajdia* mazilească), ca boierii, și nu „țărănește”, adică prin cisluire; *desetina* (*dijma*) la stupi și la mascuri o plăteau „boierește” (reduasă), și nu țărănește (întreagă); erau scutiți de beilicuri; erau judecați de Divanul domnesc (Instituții 1988, 285).

Din sec. al XVII-lea mazilii au început să simtă greutatea fiscală. Ca rezultat, după prigonirea fiscală a lui Duca vodă, unii din ei au fugit în alte țări. În sec. al XVIII-lea au fost loviți de unii domni (M. Racoviță, Gr. Ghica), dar ajutați de alții (D. Cantemir, N. Mavrocordat, C. Mavrocordat) (Instituții 1988, 285).

Constantin Mavrocordat (1733-1735, 1741-1743, 1748-1749, iun.-dec. 1769), printr-un așezământ special, a confirmat statutul mazililor și obligațiile lor față de Domnie. Mazilii proveniți din dregători mari până la „boieria a trei” au primit scutiri de orice dări pentru ei și feciorii lor și chiar 5-20 scutelnici⁴. Aceștia alcătuiau tagma mazililor mari. Mazilii mici au fost impuși la *dajdia* mai ușoară, după puțința fiecăruia, au continuat să plătească birul fără cisluire, *desetina* boierește,

³ ANRM, F. 5, inv. 3, d. 548, f. 130.

⁴ *Scutelnic* – țaran scutit de plata birului, în schimbul unor prestații suplimentare (de obicei, militare) față de Domnie sau față de stăpânul moșiei. Sensul general al termenului este „scutit de bir” (Instituții 1988, 431). Această categorie de agricultori era folosită de către moșier doar la muncile casnice sau la alte munci sătești. Pentru îndeplinirea acestor munci ei erau răsplățiți cu prisosință, prin faptul că nu îndeplineau nici un fel de prestații, a căror povară cădea pe restul populației” (AISR, F. 1308, inv. 1, d. 8, f. 101). În Basarabia numărul scutelnicilor era stabilit de Administrația regională în corespundere cu legislația domnilor moldoveni (ANRM, F. 205, inv. 1, d. 574, f. 14-17). Într-un raport din 26 iulie 1816, adresat de serdăria Orhei președintelui Comitetului Provizoriu al Basarabiei, guvernatorului de Ekaterinoslav I.H. Kalagheorghie, se menționa că scutelnicii „...împlinesc slijbili cătră stăpânii lor boeri pentru scuteala di havaleli după tocmealali lor di bună voi”. Instituția scutelnicii a ființat în Basarabia până la 1 mai 1818, când, prin rescriptul imperial din 29 aprilie 1818, emis pe numele lui A.N. Bahmetev, a fost suprimată (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 596, f. 768; F. 3, inv. 1, d. 8, f. 2).

¹ Arhiva Istorică de Stat din Rusia (AISR), F. 560, inv. 6, d. 575, f. 3.

² ANRM, F. 5, inv. 3, d. 548, f. 18.

iar nu țărănește. Mai târziu, au fost, ca și mazilii din Țara Românească, scutiți de dijmărit și vinărici. Statutul de mazil era ereditar. Caracterul ereditar s-a menținut până în sec. al XIX-lea (mazili erau numai „cei care vor fi cu adevărat dreپți feciori de mazili și de ruپași”) chiar prin Regulamentul Organic. Din considerentul că situația de mazil era una privilegiată, au fost multe cazuri de însușire abuzivă a ei. Din acest considerent, după Alexandru Ipsilanti (1786-1788), s-au luat măsuri să rămână mazili doar cei care se trag din mazili. Cei care vroiau să-și revendice statutul de mazil urmau să dovedească cu martori și cu documente vechi că este „dreپt fecior de mazil”. Persoana trecută la „catastihul mazililor” primea de la domn o *carte de mazil* (Instituții 1988, 285).

Președintele Comisiei Științifice Arheologice din Basarabia Paul Gore, în studiul său dedicat *odnodvorților* (mazililor) constată că denumirea de mazil nu conținea în sine nimic înjositor, din simplul considerent că mazilirea boierilor de noul domn în acele timpuri era un fenomen obișnuit și demisia nu conținea ceva rușinos. Erau numiți mazili nu numai boierii în retragere, dar și urmașii lor, în cazul în care ei nu erau încadrați în serviciu. Mulți din boieri preferau să ducă o viață liniștită, modestă și vrednică pe moșiile lor, în locul celei zgomotoase, pline de griji și intrigi de la oraș sau de la Curtea domnească (Голе 1908, 3-4).

În actele vechi moldovenești, alături de familiile boierești, sunt întâlnite și cunoscute familii de mazili: Cantacuzino, Sturdza, Brâncoveanu, Prăjescu, Racoviță, Stârcea, Cujbă, Neculce, Tăutu, Jora etc. (Голе 1908, 4).

După anexarea, în 1812, a Basarabiei la Imperiul Rus, mazilii și-au păstrat denumirea și statutul, conștiința și spiritul național, deoarece nu căsătoreau niciodată fiii și fiicele lor cu alți tineri de o origine socială inferioară și de origine străină, în special de origine rusă – lucru considerat ca umilire a demnității naționale (Pelivan 1919, 54). Cărțile de mazil, eliberate de domnii Moldovei Mihai Suțu (dec. 1792 - apr. 1795, iun. 1819 - mart. 1821) și Alexandru Moruzi (mart.-dec. 1792, sep. 1802 - aug. 1806, oct. 1806 - mart. 1807), care confirmau starea lor socială, mazilii din Basarabia le-au prezentat în 1816, din ordinul rezidentului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev, Comitetului Provizoriu al Basarabiei⁵. În 1818 ei au

fost confirmați în drepturi și și-au păstrat acele drepturi și privilegii, de care au beneficiat în trecut în Moldova. Ei nu puteau fi supuși pedepselor corporale, fără aprobarea judecății; plăteau în folosul statului impozitul denumit *dajdie*, ce constituia 14 lei anual de la fiecare familie, și participau la îndeplinirea prestațiilor după obiceiul vechi moldovenesc⁶.

Potrivit altor surse, *mazilii* ocupau în categoria stărilor privilegiate locul al treilea. Ei proveneau din familii vechi moldovenești boierești, care pe parcurs s-au ruinat și și-au pierdut autoritatea de altădată. În pofida acestui fapt, ei au moștenit totuși unele privilegii. În Regulamentul organizării administrative a regiunii Basarabia din 29 aprilie 1818 se menționa că „...mazilii fac parte din starea socială privilegiată, păstrează pe veci dreptul ereditar și privilegiile moștenite de la domnii Moldovei” (Устав 1818, 18). Regulamentul stipula că „...ei și neamul lor nu pot fi supuși pedepselor corporale fără sentință judecătorească, ...vor plăti în vistieria statului impozitul denumit *dajdia*⁷ și vor îndeplini prestațiile locale potrivit obiceiului moldovenesc, ...vor vărsa în vistieria statului *goștina*⁸, *vădrăritul*⁹

⁵ AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 21 verso.

⁶ *Dajdie* – dare fixă către stat, la care erau impuși, până în anul 1825, doar mazilii, ruپașii și țigani: fiecare familie de mazil plătea câte 14 lei, ruپașii și țigani – 15 lei anual; până în 1839 – câte 9 rub. 35 cop. asiguate. Burlacii plăteau jumătate din sumă (AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 21 verso).

⁷ *Goștină* – dare (taxă) anuală percepută în Țările Române asupra oilor, caprelor și porcilor. Exista o deosebire între darea plătită pentru porci și oi care merg la îngrășat la munte și darea impusă străinilor (oaspeților) pentru oile și porcii aduși în țară la păscut. În primul caz, avem un fel de impozit direct, obligatoriu pentru toți locuitorii care folosesc pășunile, devenind o dare generală, la care erau impuse toate categoriile sociale, inclusiv boierii și clerul, pe întinderea întregii țări. În al doilea sens, care înțeles de taxă (vamă) pentru cei care aduc în țară oi și porci la păscut (Instituții 1988, 206). *Goștina* a continuat să existe și în Basarabia până în 1825, după obiceiul moldovenesc, și constituia câte $4\frac{1}{3}$ parale pentru fiecare oaie sau capră, la care erau impuși toți locuitorii (AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 21 verso).

⁸ *Vădrărit* – dare asupra vinului în Moldova (sec. XVIII-XIX), înființată de Antioh Cantemir (1705-1707), care „a făcut obicei în țară, care n-au mai fost, câte doi bani de vadră de vin” (Instituții 1988, 494-495). În Basarabia, *vădrăritul* era o dare asupra vinului, egală cu 4 parale de la fiecare vadră și câte o para pentru etichetă de la fiecare poloboc. De această dare, în afară de categoriile sociale și persoanele nominalizate, de scutirea de *goștină* și desetină mai beneficiau logofeții și diaconii de vistierie. Celelalte persoane care posedau plantații de viță-de-vie pe pământurile statului și cele moșierești plăteau în vistierie de la fiecare vadră de vin anual câte 12 aspri, iar pentru fiecare etichetă înclieată pe fiecare poloboc – câte 3 aspri (AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 21 verso; ANRM, F. 3, inv. 1, d. 129, f. 169; d. 1320, f. 5 verso-6; F. 4, inv. 1, d. 44, p. II, f. 332; F. 5, inv. 3, d. 747, f. 27).

⁵ ANRM, F. 2, inv. 2, d. 214, f. 5.

și *pogonăritul*¹⁰ în rând cu poporul simplu. Cât privește încasarea *desetinei*¹¹, mazilii urmau să beneficieze de privilegiile de care se bucură potrivit categoriei sociale din care fac parte” (Усрав 1818, 18).

Ruptașii erau o categorie fiscală privilegiată; descendenți din familii de preoți; nu puteau fi supuși pedepselor corporale fără decizia judecății; plăteau impozitul denumit *dajdie*, câte 15 lei de la fiecare familie și achitau plata pentru prestații deopotrivă cu mazilii¹². Ruptașii se împărțeau în trei grupuri: *ruptași* (descendenți ai clerului), *ruptași de vistierie* și *ruptași de cămară*. Pentru a li se recunoaște apartenența la categoria respectivă de contribuabili, ruptașii din Basarabia, la fel ca și mazilii, au prezentat actele doveditoare instituțiilor autorizate atât în 1816, cât și în 1834¹³.

Din alte surse aflăm că *ruptașii* constituiau ultima categorie privilegiată a populației din Basara-

bia. Această categorie este inferioară celei a mazililor. Ruptașii sunt descendenți din familii de preoți, protoierei și diaconi¹⁴.

Diverse izvoare de arhivă confirmă că în categoria ruptașilor au intrat nu doar descendenții din familiile de preoți, care din anumite motive au fost înlăturați de la slujbe, dar și o parte din coloniștii străini – „veniți de după hotar și primiți în categoria visticierilor”, cu alte cuvinte – străini înscrisi în categoria ruptașilor-vistieriei sau cei care au beneficiat de dreptul ruptașilor. În categoria ruptașilor intrau și unii țărani care la timpul lor au emigrat peste hotare, iar mai târziu s-au întors înapoi și, la decizia domnului, au fost înscrisi în această categorie fiscală¹⁵. De dreptul de ruptași au mai beneficiat și o parte din mica burghezie, care practica diferite activități meșteșugărești, dar și unii negustori, care au cumpărat de la vistierie sau de la domnii Moldovei dreptul de a se numi ruptași¹⁶. Anume din aceste considerente ruptașii erau împărțiți în două categorii de bază: *rupta de vistierie* – ruptașii care plăteau impozite în haznaua statului și *rupta de cămară* – ruptașii care plăteau impozite în folosul domnitorului. Prin urmare, în categoria ruptașilor intrau nu doar descendenți ai familiilor de preoți, dar și descendenți ai altor categorii sociale – țărani, răzeși, mic-burghezi, negustori, boiernași etc. Anume această diversitate – economică, socială și fiscală – i-a făcut pe cercetătorii M.P. Muntean și T.Ya. Marșalcovschi să-i considere o categorie neprivilegiată, una fiscală și nu socială, atribuind-o păturii de jos a țăranimii libere (Мунтян, Маршалковский 1964, 60, 67).

Totuși ruptașii beneficiau de anumite privilegii. Potrivit Regulamentului organizării administrative a regiunii Basarabia din 29 aprilie 1818, ruptașii „...proveneau din rândurile preoțimii..., nu puteau fi supuși pedepselor corporale fără sentință judecătorească..., achitau în folosul statului impozitul numit *dajdia*, iar la îndeplinirea prestațiilor locale participau în rând cu mazilii. *Desetina* era încasată de la ei cu anumite facilități, în bază dispozițiilor guvernului moldovenesc; cât privește încasarea goștinei, vădrăritului și pogo-

¹⁰ *Pogonărit* – dare asupra viilor, plătită pe pogon. Înființată de Eustratie Dabija (1661-1665) în Moldova, a fost introdusă și în Țara Românească de Nicolae Mavrocordat (1716). Era plătită de proprietarii viilor, cu excepțiile create de Domn în beneficiul anumitor categorii sociale. Socotită ca o dare nedreaptă, întrucât viile erau impuse și la vinărit și vădrărit, darea a fost desființată și reînființată de repetate ori. Cuantumul pogonăritului a variat de la o Domnie la alta: Eustratie Dabija l-a fixat la 1 leu de pogon; ulterior, a crescut până la 1 galben, iar sub formă de „pogonărit al străinilor” a fost de 2 taleri, 2 lei și 24 parale și chiar de 4 piaștri (lei) și 16 aspri (Instituții 1988, 367). Potrivit altor surse – dare specială pe vii. După introducerea cultivării porumbului și tutunului (sec. al XVIII-lea) a apărut pogonăritul (dare specială) pe porumb și tutun (Dicționar 1965, 799). În Basarabia, *pogonăritul* era considerat o dare plătită pentru cultivarea tutunului, egală cu 2 lei 20 aspri de la fiecare pogon, egal cu 48 de prăjini (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1380, f. 50 verso-51).

¹¹ În Basarabia *desetina* este cunoscută ca dare neregulată (*не-окладная подать*), încasată doar de la persoanele care au stupi de albine și porci. Din materialele ședinței Consiliului Suprem al Basarabiei din 26 februarie 1824 constatăm că *desetina* este o dare neregulată, încasată o dată în an, din numărul stupilor de albine și porcilor. Supușii ruși – clerul și slujitorii cultului, dvoreni, funcționarii aflați în exercițiul funcțiunii în instituțiile administrative regionale, raznocinții moldoveni, numiți căpitani de dorobanți și căpitani de lefegiu, conform obiceiului moldovenesc, erau scutiți de această dare. În plus, de această dare erau scutite, în baza unor hrisoave și acte oficiale de oferire a unor privilegii acordate de guvernul moldovenesc până la 1 aprilie 1812, și unele persoane care au depus jurământul de credință Rusiei. În baza acestor documente, unele din ele nu achitau *desetina* pentru toți stupii de albine și pentru toți porcii, pe care îi aveau în gospodărie, iar altele nu achitau *desetina* doar pentru numărul stupilor de albine și numărul porcilor ce era indicat în aceste documente, pentru celelalte – plăteau darea conform normelor stabilite. Pentru fiecare stup de albine și fiecare porc visticieria încasa anual câte 24 aspri (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 168-168 verso).

¹² AISR, F. 560, inv. 6, d. 575, f. 3; ANRM, F. 5, inv. 3, d. 747, f. 167 verso.

¹³ ANRM, F. 2, inv. 2, d. 214, f. 5, 10.

¹⁴ ANRM, F. 5, inv. 3, d. 548, f. 135.

¹⁵ *A se vedea*, în acest sens, copia cărții de danie din 1759, emisă de domnul Moldovei Ioan Teodor Callimachi (august 1758 - mai 1761) (ANRM, F. 3, inv. 4, d. 88, f. 23-25 verso).

¹⁶ ANRM, F. 3, inv. 4, d. 88, f. 88.

năritului, ruptașii erau egalați cu țărani” (Устав 1818, 18-19).

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, mazi-
lii și ruptașii, ca și celelalte categorii ale populației,
ei, au beneficiat de scutiri de la plata impozitelor,
pentru o perioadă de trei ani. La sfârșitul anu-
lui 1815, după expirarea termenului înlesnirilor
de trei ani acordate populației, acesta fiind luat
în calcul de la data anexării Basarabiei la Rusia
(cum indică izvorul – 2 octombrie 1812), la ședin-
ța comună a Departamentului II al Guvernului
Regional și a altor membri invitați, a fost creat un
*Comitet Special Birnic*¹⁷ pentru stabilirea pe teri-
toriul Basarabiei a dărilor de stat¹⁸. Izvorul infor-
mează că activitatea Comitetului, precum și dis-
pozițiile Guvernului Regional referitoare la stabi-
lirea capitației și a altor impozite, au rămas necu-
nosute și că, deoarece „...în Arhiva Regională nu
există nici lucrările de secretariat ale Comitetului
Birnic, nici chiar informații ce ar indica unde ele
(aceste documente - V.T.) au nimerit, putem doar
presupune că acestea se află în Consiliul Suprem
al Basarabiei”¹⁹.

Din informațiile Administrației Financiare con-
statăm că privilegiile ce au fost acordate până la
2 octombrie 1815 au fost prelungite până la 1 iulie
1817²⁰.

Din alte izvoare aflăm că după expirarea terme-
nului înlesnirilor „prelungite”, la 2 octombrie
1816 autoritățile locale au început să sechestreze
averea țăranilor, dar, ținând cont de importanța
deosebită a acestei acțiuni, autoritățile imperia-
le au ordonat ca măsura în cauză să fie stopată
până la sosirea guvernatorului civil al Basarabiei
C.A. Catacazi, care urma să organizeze aplicarea
ei, capitația fiind amânată până la 1 ianuarie 1817;
sumele adunate din octombrie 1816 urmau să fie
restituite populației²¹.

Analiza izvorului denotă că așa-zisele „înlesniri”
au fost nu altceva decât anumite cedări populației

¹⁷ *Comitetul Special Birnic* de pe lângă Departamentul II al
Guvernului Regional a activat până la 23 septembrie 1817.
În baza dispoziției Comitetului Provizoriu din 23 septem-
brie 1817, Comitetul Birnic a fost desființat, iar dosarele au
fost transmise secretarului Comitetului Provizoriu Alexandria
(ANRM, F. 4, inv. 2, d. 21, f. 6-6 verso).

¹⁸ La bază stabilirii dărilor era pus numărul vitelor aflate în
gospodăria țăranului, iar împărțirea dărilor stabilită de gu-
vern după acest principiu era pusă pe seama locuitorilor
(AISR, F. 1308, inv.1, d. 8, f. 91).

¹⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 341, f. 1-1 verso.

²⁰ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 341, f. 1-1 verso.

²¹ AISR, F. 1308, inv. 1, d. 8, f. 91.

ei, acordate, de regulă, după război, cu scopul ca
situația în regiune să revină la normalitate de pe
urma dezastrului economic cauzat de ostilitățile
militare, de îndeplinirea obligațiunii de a asigura
armata rusă cu alimente, furaje, forță de tracți-
une, brațe de muncă pentru repararea drumu-
rilor, podurilor, cetăților etc., în același rând de
pe urma abuzurilor din partea armatei ruse. De
altfel, înlesnirile nu au fost prelungite, ci pur și
simplu a fost amânată capitația, până când, după
cum indică izvorul, „... se va liniști poporul, gata
să-și părăsească lăcașele, iar rezidentul plenipo-
tențiar, între timp, va reuși să adune informații
pentru a putea stabili modalitățile de determinare
și repartizare a prestațiilor”²².

Despre încasările de la populație a diferitor dări
și prestații ne confirmă mai multe izvoare. Spre
exemplu, la 19 aprilie 1814 poliția orășenească
Chișinău îi raporta guvernatorului civil al Basa-
rabiei I.M. Hartingh că „22 familii de ruptași din
Chișinău au înaintat poliției o cerere în care scri-
au că ei au venit împreună cu familiile lor, mulți
ani în urmă în orașele Chilia și Ismail din Princi-
patul Moldova, ulterior s-au transferat în Chiși-
nău, au obținut de la voievodul Moldovei Mihail
Constantin Suțu o carte de danie prin care au
fost scutiți de toate prestațiile la care erau impuși
locuitorii și plătesc de două ori pe an câte 10 și
12 lei, în afară de *taxa de ruptași* ce constituie 5
parale de la fiecare leu, în vistieria statului. După
anexarea acestei regiuni la Imperiul Rus, ei sunt
folosiți în permanentă de serdăria Orhei în înde-
plinirea diferitor prestații, în rând cu poporul
simplu și roagă de a fi excluși din registrele ser-
dăriei și ai înscrie pentru totdeauna în categoria
orășenilor”²³. Dar soluționarea întrebării nu a fost
una ușoară. La 7 octombrie 1814, la insistența ce-
lor 22 de ruptași, poliția din Chișinău se adresează
din nou lui I.M. Hartingh pentru a-i înscrie pe
solicitați în categoria locuitorilor din Chișinău²⁴.
La 22 octombrie 1814 I.M. Hartingh se adresează
cu un demers Departamentului doi al Guvernului
regional de a-i înscrie pe cei 22 de solicitați în ca-
tegoria ruptașilor din Chișinău. La 24 octombrie
1814 Departamentului doi al Guvernului regional
îi raporta lui I.M. Hartingh că a dispus Serdăriei
Orhei de a-i exclude pe aceștia din subordinea sa,
a-i înscrie în categoria locuitorilor din Chișinău

²² AISR, F. 1308, inv. 1, d. 8, f. 91 verso.

²³ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 272, f. 1-1 verso.

²⁴ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 272, f. 5.

și „a-i folosi la diferite treburi orășenești... care, după cum este cunoscut, se petrec destul de frecvent, din care cauză numiții ruptași vor vi incluși în categoria persoanelor ce plătesc impozite în veniturile orașului Chișinău”²⁵.

Despre încasarea de la mazili și ruptași a dajdiei, în primii ani după expirarea termenului înlesnirilor, nu dispunem de informații. Știm despre încasarea dărilor începând cu 1 iulie 1819. La 20 iunie 1820, la ședința consultativă a Consiliului Suprem al Basarabiei (președinte – guvernatorul civil al Basarabiei, funcționarul de clasa a II-a Catacazi, președintele Tribunalului Penal al Basarabiei Curic, președintele Tribunalului Civil al Basarabiei Nedoba, deputații: spătarul Vasile Rosetti, funcționarul de clasa a VII-a Pruncul, funcționarul de clasa a VIII-a – Ralli, funcționarul de clasa a VIII-a – Feodoseev) este discutat raportul Direcției Financiare a Guvernului Regional, din care putem constata că, în pofda decretului din 25 aprilie 1819, Guvernul Regional a adoptat dispoziția de a încasa de la populație prestația bir, începând cu 1 iulie 1819. Consiliul era ocupat de modalitatea de perfectare a listelor contribuabililor. Instituțiile polițienești și isprăvnicile au prezentat registrele despre numărul locuitorilor care urmau a fi supuși prestațiilor, din care aflăm că, comparativ cu anii precedenți, numărul populației a crescut și constituie: mazili – 1812 familii, ruptași (inclusiv șleahicii polonezi) – 591 familii și poporul simplu (țărani și orășeni) – 84959 familii²⁶.

Conform tradițiilor moldovenești, de la mazili urma să fie încasată dajdia în mărime de 14 lei, de la ruptași în mărime de 15 lei, iar de la țărani și orășeni – birul în mărime de 15 lei de familie. Țăranii și orășenii mai erau impuși și la achitarea prestațiilor locale (întreținerea cailor de poștă, asigurarea cu lemne de foc a armatei, garnizoanelor militare, funcționarilor etc.) în mărime de 8 lei 35 aspri de la fiecare familie, sume pe care contribuabilii urmau să le plătească de două ori pe an. Mazilii urmau să achite suma de 12684 lei (1812 familii, câte 7 lei), ruptașii – 4432 lei (591 familii, câte 7 lei ½ aspri), iar țăranii și orășenii – 637192 lei 60 aspre (84959 familii, câte 15 lei), iar pentru prestațiile locale – câte 8 lei 35 aspri²⁷.

²⁵ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 272, f. 7-7 verso.

²⁶ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 98, f. 135-136.

²⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 98, f. 136 verso-137.

Una din dări la care erau impuși mazilii și ruptașii era răsura²⁸. Dintr-un raport al Comitetului de Control adresat Consiliului Suprem al Basarabiei, datat cu 12 martie 1828, aflăm că dările care erau percepute de la populația Moldovei până la anexarea Basarabiei la Rusia erau dări în baza cărora se formau veniturile vistieriei. Aceste informații au fost puse la dispoziție oficialităților ruse din Basarabia și din Sankt Petersburg de către președintele Divanului Moldovei, senatorul V.I. Krasno-Milașevici. Potrivit acestui document, *răsura* constituie o dare în bani, încasată de la fiecare leu plătit potrivit dării bir, care constituia 15 parale de la fiecare leu²⁹. La achitarea răsuri „participau părțile inferioare ale societății, mazilii și ruptașii, iar raznocinții, denumiți ruptele vistieriei, și evreii..., erau scutiți de această plată, în schimb dădeau câte 5 parale de la fiecare leu în calitate de bir vel-vistiernicului, care era în exercițiul funcției”³⁰.

După anexarea Basarabiei la Rusia mazilii au fost impuși sistemului de impozitare existent în Imperiul Rus, cu păstrarea unor privilegii.

Izvoarele de epocă, în special cele rusești, din secolul XIX-lea, clasifică dările existente în Imperiul Rus, respectiv și în Basarabia, în *dări regulate* (*постоянные* sau *окладные подати*³¹), la care era impusă toată populația contribuabilă, în care erau incluse *birul* și *dajdia*, și *dări neregulate*.

²⁸ *Răsură* – dare suplimentară care exista în Moldova la începutul secolului XIX-lea, din al cărei venit se plătea leafă slujbașilor publici. În 1804 doar birul și răsura au constituit 2676 mii de lei, sau 54 de lei pentru fiecare curte (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 401, f. 3, 5; Instituții 1988, 77, 402). Din alt izvor aflăm că *răsura* constituia „darea pentru leafa boierilor funcționari de cancelarie, ispravnice și funcționarilor locali” (ANRM, F. 5, inv. 3, d. 548, f. 130).

²⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 341, f. 1-1 verso.

³⁰ ANRM, F. 5, inv. 3, d. 548, f. 130-130 verso

³¹ De la cuvântul *оклад* (*cuantumul dării*) sau cantitatea de dări, pe care fiecare unitate impozabilă era obligată să o plătească vistieriei, stabilită de legislația în vigoare în mod diferit: în cazul *impozitului pe persoană* (*подушная подать*) („pe suflet/ persoană”), la bază era pusă averea, iar în cazul *dajmei* (în natură sau în bani), criteriul de bază era apartenența la starea socială în care era împărțită populația guberniei sau regiunii, plecând de la fertilitatea solului și natura activităților industriale. În *cuantumul dării* erau incluse doar persoanele de sex masculin. Numărul de persoane incluse în *cuantumul dării* se stabilea în mod diferit pentru fiecare județ, oraș și sat. Drept criteriu pentru o asemenea compartimentare servea: **1.** recensământul fiscal, **2.** adăugarea sau includerea în *cuantumul dării* după petrecerea recensământului fiscal și **3.** excluderea din *cuantumul dării*. Numărul de persoane incluse în *cuantumul dării* nu se schimba de la un recensământ fiscal la altul și nu depindea de numărul persoanelor decedate, al celor care au fugit, care erau date în recruți sau care au fost judecate pentru infracțiuni (Руководство 1854, 303).

te (непостоянные sau неокладные подати), încasate din veniturile suplimentare, în care erau incluse *goștina, desetina, vădrăritul, pogonăritul* etc.³²

Dări regulate erau dările al căror quantum se stabilea din timp, adică mărimea plății care trebuia vărsată de un grup de contribuabili în vistierie, spre exemplu, de contribuabilii din cadrul unui ținut, care ulterior era împărțită pe fiecare gospodărie și contribuabil în parte. Dările regulate erau cunoscute de întreaga populație, erau determinate de rezultatele recensămintelor fiscale, efectuate special în acest scop, și incluse în registre speciale. *Dări neregulate* erau dările al căror quantum nu putea fi stabilit din timp. Ele erau încasate în bani sau în natură și erau, în fond, acele dări care erau supuse cu greu evidenței și din care considerent guvernul le dădea în concesiune (Калачев 1855, 86).

Modalitatea de încasare a dărilor neregulate, cum constatau autoritățile regionale la mijlocul anilor '20 ai sec. al XIX-lea, este foarte complexă, dificilă pentru popor și pentru administrație și, principalul, nu poate fi protejată niciodată de abuzurile din partea acelor care le încasează. Guvernului îi vine destul de greu să estimeze în fiecare an numărul de oi, capre, stupi de albine, porci, cantitatea de vin și suprafața de pogoane³³ cultivate cu tutun etc., din care cauză toate aceste dări, fiecare în mod separat și în timp diferit, le dă în concesiune³⁴. În cazul în care prețul oferit

de către concesionari este mic, guvernul încasează aceste dări prin intermediul funcționarilor săi, dar și de această dată este foarte greu a preîntâmpina abuzurile grave. Folosind în acest scop mulți funcționari, guvernul este nevoit să-i distragă pe aceștia de la ocupațiile lor cotidiene, iar poporul puțin probabil că a simțit o ușurare, din simplul considerent că funcționarii, pentru a-și îndeplini obligațiunile, erau nevoiți să se deplaseze în teritoriu cu căruțele locuitorilor³⁵.

Dările neregulate – *desetina* și *pogonăritul* – erau date în concesiune în ansamblu, cu deosebirea că suma încasată de la aceste două dări era diferită³⁶.

În studierea problemei un interes deosebit prezintă scutirea, cum constatăm supra, „...tuturilor locuitorilor acestei provincii și a celor care se vor stabili aici..., pe timp de trei ani, de orice capitație și de impozitul funciar plătit statului”, în baza deciziei din 23 iunie 1812 privind formarea Administrației provizorii în Basarabia, semnate la București de comandantul armatei ruse din Principatele Române P.V. Ciciagov (cap. IV, §. XXII), care a intrat în vigoare pe teritoriul anexat la 2 octombrie 1812³⁷.

Izvorul, un raport al Comitetului de Control adresat Consiliului Suprem al Basarabiei, datat cu 12 martie 1828, indică și dările care erau îndeplinite de populația Moldovei până la anexarea Basarabiei la Rusia, dări în baza cărora se formau veniturile vistieriei. Aceste informații au fost puse la dispoziție oficialităților ruse din Basarabia și Sankt Petersburg de către președintele Divanului Moldovei, senatorul V.I. Krasno-Milașevici. Conform acestui document, populația Moldovei, la momentul anexării, îndeplinea următoarele dări:

1. Impozitul, pe care urma să-l îndeplinească și populația Basarabiei mai târziu, iar în unele cazuri imediat după anexare, denumit *bir*.
2. *Rășura*, dare în bani, încasată de la fiecare leu plătit conform dării *bir*, care constituia 15 parale.

băaturilor spirtoase, locurile saline etc. Potrivit unor surse de arhivă, sistemul de concesiune a fost stabilit de Divanul Moldovei în 1806, când turcii și tătarii au fost expulzați din acest teritoriu. De atunci veniturile de stat sunt date în concesiune concesionarului principal, care ulterior „...le dă pe părți, pentru câștiguri mari, diferitelor persoane, în special evreilor, care anual le majorează” (AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 15 verso-16, 19 verso-20).

³² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 169 verso-170.

³³ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 170 verso.

³⁴ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 170 verso.

³⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 341, f. 1-1 verso.

³² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 169 verso.

³³ *Pogon* – unitate de măsură a suprafeței, egală cu 1/2 ha sau cu 5012 m². A desemnat, la început, suprafața de pământ arată cu boii într-o zi (Instituții 1988, 366). Potrivit altor surse, un pogon era egal cu 0,65 desetine. În Țara Românească un pogon era egal cu 0,5 ha. În Moldova un pogon de viță-de-vie constituia 400 de tufe (AISR, F. 1308, inv. 1, d. 8, f. 206 verso-207; ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2329, f. 179). Potrivit altor surse, pogonul ca măsură a suprafeței constituie în lungime 40 și în lățime 4 prăjini și 3 pogoane de stânjeni domnești (după alte surse, 480 de stânjeni pătrați domnești) sau 168 de prăjini pătrate (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 114, a. 1820, f. 7; d. 429, f. 169). O prăjină este egală cu 4 stânjeni domnești (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1320, f. 7-7 verso). Din alte surse aflăm că pogonul este unitate de măsură pentru suprafețele de teren agricol echivalând cu aproximativ jumătate de hectar (Brebănuș 1992, 789).

³⁴ *Concesiune* – sistem de încasare a impozitelor în prima jumătate a sec. al XIX-lea în Basarabia, când statul, pentru o anumită plată, acorda acest drept unor persoane particulare. Un asemenea sistem era impus, de regulă, de guvernul rus, periferiilor naționale, când legăturile cu centrul sunt slabe, când lipsesc date precise despre populația acestor teritorii. În plus, țarismul a păstrat tradiția care exista în Țările Române potrivit legilor și obiceiurilor locale, când statul dădea în concesiune adunarea impozitelor și dărilor, comercializarea

3. *Bani de rație*, încasați de la populație în timpul războiului pentru întreținerea armatei ruse, care după sfârșitul războiului au fost anulați, dar, cum vom constata în cele ce urmează, vor vi înlocuiți cu alte prestații.
4. Impozitul denumit *dajdia*, la care erau supuși *mazilii și ruptașii*.
5. *Dajdia* la care erau supuși *ruptașii de vistieria*.
6. *Impozitul plătit de sârbii și evreii hrisovuliți*³⁸, scutiți de plata birului, dar impuși să îndeplinească prestațiile locale³⁹ (în terminologia moldovenească de la începutul sec. al XIX-lea – *havalea*⁴⁰, în rusă – *земский сбор, земские повинности*⁴¹). Impozitul la care erau supuși orășenii și evreii, denumit *bani de vistierie*.
7. *Taxa la care erau supuși deținătorii de prăvălii și cârciune*.
8. *Impozitul la care erau supuși locuitorii din suburbiile cetăților*⁴².

N.V. Lașkov, în lucrarea dedicată împlinirii a 100 de ani de la anexarea Basarabiei la Rusia (Лашков 1912, 154-156), constată că **din cele 14 tipuri de presății, impozite și dări la care era impusă populația până la 1812:**

1. *Bir* – impozit pe „suflet”, la care era supusă fiecare persoană, personal în folosul domnului;

Dări în folosul fiscalii:

2. *Fumărit* – impozit bănesc, stabilit pentru fiecare casă, la care era supusă toată populația și a cărei mărime era stabilită de domn;

³⁸ *Hrisovuliți* – categorie fiscală în care intrau locuitorii ce-și plăteau dările potrivit prevederilor unui hrisov domnesc, nu cu satul sau orașul unde rezidau: băjenarii hrisovuliți, negustorii hrisovuliți, jidovii hrisovuliți etc. (Instituții 1988, 226). În Basarabia, *hrisovuliți* erau considerați negustorii care au primit de la Divanul Domnesc un hrisov (patent) ce le acorda dreptul de a deține în arendă pământ, de a se ocupa cu comerțul interior și exterior, pentru transportarea mărfurilor plățind din costul acestora în punctele vamale câte 4 lei din 100, iar pentru comercializarea lor în prăvălii în orașe și târguri – câte 2 lei, altele și mai mult. În categoria acestor negustori puteau intra și unii meșteșugari. Negustorii hrisovuliți sunt de diferite etnii – moldoveni, armeni, bulgari, greci și credincioși de rit vechi ruși (Arhiva Istorică Militară de Stat din Rusia / AIMSR, F. 438, d. 536, f. 18 verso, 64 verso).

³⁹ Hrisovuliții din unele târgușoare și orașe, pentru a nu îndeplini diferite prestații în natură, plăteau o taxă în bani, stabilită de administrația locală (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 341, f. 1-1 verso).

⁴⁰ *Havalea (havalele)* – îndatorire constând din prestarea de zile de clacă, podvezi etc., pe care o aveau țărani pe vremea clăcii; muncă pe care țărani erau obligați să o presteze la curțile boierești sau pentru domn (Breban 1992, 430).

⁴¹ În continuare – impozite sau prestații locale.

⁴² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 341, f. 1-1 verso.

3. *Dijmă* – 1/10 parte din produse, datorată fie domnului, fie proprietarilor funciari (mănăstirilor și boierilor), cum ar fi: a) pescuit; b) animalele domestice: oi (*oierit*), vite mari cornute (*văcărit* sau *goștina*); c) vin (*vinerit*); d) unt, brânză, ceară, slănină și miere;
4. *Vamă* – taxă la care erau supuse mărfurile prezentate pentru vânzare la târguri și iarmaroace;
5. *Bezmăn* – taxă pentru loc de casă;
6. *Branîște* – strânsul și transportatul fânului de pe pământurile domnului;
7. Lucrarea viței-de-vie și recoltarea cerealelor de pe câmpuri;
8. *Cai de olac* – întreținerea cailor pentru deplasarea funcționarilor;
9. *Ferie* – taxă pentru obținerea titlului executor și, în același timp, de răsplătire a celui ce judecase, constituind un venit al acestuia (taxă la care era supusă persoana care a câștigat procesul);
10. *Gloabă* – taxă la care era supusă persoana care a pierdut procesul;
11. *Care împărătești* – care luate de la populație, pe timp de război, pentru transportarea munițiilor;
12. *Mucarer (mucurel)*⁴³ – confirmarea domniei de către Poartă, la fiecare an (*mucarerul mic*) sau reînnoirea ei la fiecare trei ani (*mucarerul mare*);
13. *Rânduiele și năpaste* – taxă la care era impusă populația, pentru rotunjirea sumei birului, în cazul în care aceasta era insuficientă;
14. *Ciubote* – taxă la care era impusă populația, pentru a li se cumpăra ciubote persoanelor care se ocupau cu strângerea dărilor, **după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus au fost păstrate doar 12:**
 1. *Birul* – impozit pe „suflet”, la care era supusă fiecare persoană și care constituia 15 lei;
 2. *Dajdia*, la care erau supuși *mazilii și ruptașii* – câte 14 lei, și țiganii – câte 15 lei;
 3. *Goștina* – dare (taxă) asupra oilor și caprelor, egală cu 4,5 parale pentru fiecare oaie și capră;
 4. *Vădrăritul* – taxă de la fiecare vadră de vin, egală cu 4 parale⁴⁴;

⁴³ N.V. Lașkov greșește când scrie că „*mucurel*” era taxa care urma să fie plătită la fiecare trei ani pentru reparația curții domnești (Lașkov 1912, 155).

⁴⁴ AISR, F. 379, inv.2, d. 12, f. 21 verso. În 1821 suma vădrăritului a constituit 36020 lei (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 747, f. 27).

5. Pogonăritul – taxă pentru cultivarea tutunului, egală cu 1,5 lei de la fiecare pogon (1/4 desetine)⁴⁵;
6. Taxa pentru întreținerea albinelor, egală cu 8 parele de la fiecare stup;
7. Taxa pentru întreținerea porcilor, egală cu 8 parele de la fiecare cap;
8. Taxa pentru măsurarea și cântărirea mărfurilor – *runștuc și cântar (cantargi)*⁴⁶, încasată în favoarea veniturilor orașenești;
9. Taxa pentru asigurarea *impozitelor locale și obștești*, încasate de la fiecare gospodărie, egală cu 8 lei și 35 de bani;
10. Taxa de la *extragerea sării*;
11. Taxa pentru dreptul de a *comercializa băuturi spirtoase*;
12. Taxa *vamală* încasată de la mărfurile importate în Basarabia prin vămile din Ismail, Reni și Akkerman.

Pentru a pătrunde în esența dărilor și prestațiilor la care erau impuși mazilii și ruptașii din Basarabia să examinăm succint cum se completau veniturile vistieriei în primii ani după anexare. În perioada 2 octombrie 1812 - sfârșitul lui 1820, veniturile Basarabiei au fost împărțite în patru categorii. **În prima categorie** au intrat dările încasate nemijlocit de la populație: **1.** Dajdia încasată de la mazili; **2.** Dajdia încasată de la ruptași; **3.** Birul încasat de la locuitorii de rând – orașeni și țărani; **4.** Dările încasate de la țișanii Coroanei. **În categoria a doua** au intrat: **1.** Veniturile încasate de la ocinile de stat din Basarabia; **2.** Veniturile încasate de la ocinile din raiaua Hotin; **3.** Comercializarea în cetățile Hotin, Bender, Akkerman, Chilia și Ismail a băuturilor spirtoase, iar începând cu 1819 – și în orașul Reni; **4.** Goștina încasată pentru oi și capre; **5.** Desetina încasată pentru fiecare stup de albine și pentru fiecare porcină; **6.** Vădrăritul încasat pentru fiecare vadră cu vin; **7.** Venitul obținut de la viile și livezile de stat date în folosință diferitelor persoane; **8.** Pogonăritul sau darea de la cultivarea tutunului; **9.** *Cantargiu și vatagiu de harabagiu* sau taxa încasată de la birjari pentru cântărirea mărfurilor; **10.** *Cunița* sau taxa pentru animalele care aparțineau străinilor; **11.** Taxa pentru dreptul de a comercializa în exclusivitate în portul Ismail produse alimentare; **12.** Taxa pentru arendarea locu-

lui de trecere peste Nistru lângă cetatea Bender. **În categoria a treia** intrau: **1.** Taxele vamale de la mărfurile importate și exportate, precum și cornăritul pentru animalele aduse în Basarabia la pășunat; **2.** Taxa încasată pentru aplicarea ștampei pe certificate și pașapoarte; **3.** Taxa încasată de la comercializarea hârtiei timbrate, introdusă în Basarabia din luna septembrie 1819; **4.** Taxa încasată pentru utilizarea, în locul hârtiei timbrate, a hârtiei simple; **5.** Taxa încasată pentru sarea extrasă în lacurile saline de stat din ținutul Akkerman; **6.** Veniturile poștale obținute de la transportarea corespondenței, coletelor poștale etc.; **7.** Taxa încasată de la funcționarii avansați în grad; **8.** Taxa încasată din salariul funcționarilor care s-au folosit de concediu mai mult de o lună; **9.** Taxa încasată de la persoanele care n-au vărsat la timp sumele de bani pentru dreptul de concesionare; **10.** Banii încasați de la comercializarea lemnului din pădurile care aparțineau statului. **În categoria a patra** au intrat: **1.** Banii încasați pentru clădirile de stat, date în arendă, rămase de la turci; **2.** Banii încasați de la vânzarea în proprietate privată a unor clădiri ce aparțineau statului; **3.** Banii încasați de la taxa numită *cvita* sau taxa pentru comercializarea rachiului, importat în Basarabia din guberniile interne ruse⁴⁷.

Dările de bază, care completau bugetul statului, erau cele regulate. Ele constituiau, în primii zece ani după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, cca 70% din toate încasările la buget. Cota mazililor și ruptașilor în prestarea acestor dări era destul de mică (Tabelul 1).

Datele *Tabelului 1* demonstrează că din volumul total de dări încasate de Administrația imperială rusă în perioada 1812-1820 *dărilor regulate* le revenea 69,1%: birul (încasat de la țărani și orașeni) – 66,6%, dajdia (încasată de la mazili și ruptași) – 2%, birul (după alte surse – dajdia) încasat de la țișani – 0,5% și *dărilor neregulate* doar 30,9%: goștina – 17,6%, desetina – 9,4%, vădrăritul – 3,7% și pogonăritul – 0,2%.

Darea fixă către stat, la care erau impuși, până în anul 1825, doar mazilii, ruptașii și țișanii era *dajdia*. P.G. Gore constată că proveniența și serviciul de odinioară al boierilor nu a dat posibilitate ca ei să fie egalați cu stările sociale de jos ale populației impozabile, din care considerent boierii în retragere, adică mazilii, au fost impuși la o taxă specia-

⁴⁵ AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 22.

⁴⁶ AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 22.

⁴⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1380, f. 49-53 verso.

Tabelul 1

Suma dărilor regulate și a dărilor neregulate, încasată de la populația din Basarabia în anii 1812-1820*

Anii**	Dări regulate								Dări neregulate							
	Dajdia				Birul		Prestații		Goștina		Desetina		Vădrăritul		Pogonăritul	
	Mazilii		Ruptașii		Țăranii și orașeni		Țiganii		lei	aspri	lei	aspri	lei	aspri	lei	aspri
	lei	aspri	lei	aspri	lei	aspri	lei	aspri	lei	aspri	lei	aspri	lei	aspri	lei	aspri
1813	-	-	-	-	-	-	3550	-	104000	-	32000	-	6000	-	5100	-
1814	-	-	-	-	-	-	-	-	131187	10	98100	-	15100	-	5200	-
1815	-	-	-	-	-	-	-	-	136000	-	69200	-	30600	-	1550	-
1816	-	-	-	-	-	-	3000	-	130100	-	80100	-	33000	-	-	-
1817	13321	-	6285	-	605257	60	6062	60	145000	-	80900	-	40000	-	-	-
1818	26642	-	12570	-	1210215	-	7455	-	170000	-	60000	-	45702	43	-	-
1819	25368	-	8865	-	1274385	-	7455	-	180494	97	95000	-	35386	8	-	-
1820	26488	-	9495	-	1203900	-	7470	-	142211	16	90000	-	32085	42	-	-
În total	91819	-	37215	-	4293757	60	34992	60	1138992	23	605300	-	237873	63	11850	-
În %	1,4		0,6		66,6		0,5		17,6		9,4		3,7		0,2	

* ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1380, f. 49 verso-51.

** În datele Tabelului n-au fost incluși 16437 lei 95 aspri, încasați în perioada 2 aprilie – sfârșitul lui decembrie 1812, de la darea numită *vădrărit*.

lă privilegiate pe familie și nu pe suflet, denumită *dajdia*, care se deosebea radical de darea la care erau impuse stările de jos, denumită *birul* (Годе 1908, 4). Fiecare familie de mazil plătea câte 14 lei, ruptașii și țiganii – 15 lei anual; până în 1839 – câte 9 rub. 35 cop. asignate⁴⁸. Burlacii plăteau jumătate din sumă⁴⁹.

Conform datelor din 3 mai 1822 prezentate de Direcția Economică de Stat a Guvernului Regional al Basarabiei pentru alcătuirea descrierii militaro-statistice a Basarabiei, în 1821 mazilii (1990 familii) au achitat dajdia câte 14 lei de familie în valoare de 27860 lei, iar ruptașii (653 familii) – câte 15 lei de familie, în valoare de 9795 lei⁵⁰.

Modalitatea de încasare a dajdiei era similară modalității de încasare a birului (Положение 1962, 74-75). După adoptarea Regulamentului din 1818, Consiliul Suprem al Basarabiei, în ședința consultativă din 18 aprilie 1819, a decis ca „...mazilii și ruptașii să nu fie impuși birului, dar să achite numai dajdia în baza privilegiilor ce le-au fost acordate pe timpuri de guvernul moldovenesc”⁵¹. Prin această decizie țarismul a recunoscut situația pri-

vilegiată a acestor două categorii sociale/fiscale. În 1820, rezidentul plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev a confirmat distribuirea impozitelor pentru mazili, ruptași și țăranii birnici. Potrivit acestei dispoziții, mazilii urmau să plătească 14 lei pentru fiecare familie și în ruble asignate câte 0,21 copeici.

Dar în procesul de încasare a impozitelor administrația regională întâlnea greutăți, din lipsa datelor veridice despre numărul exact al populației. La 8 februarie 1824 la ședința Consiliului Suprem al Basarabiei (președinte – mareșalul regional al nobilimii, funcționarul de clasa a VI-a Sturdza, viceguvernatorul, funcționarul de clasa a VI-a Petrușin, președintele Tribunalului Penal, funcționarul de clasa a V-a Curic, președintele-interimar al Tribunalului Civil Bașotă, deputații – funcționarul de clasa a VIII-a Catacazi, nobilul Iancu Russo, funcționarul de clasa a VII-a Pruncuș, funcționarul de clasa a VI-a Cazimir și din partea Coroanei – consilierul militar Loghinov și funcționarul de clasa a VI-a Vighel) este discutată decizia din 30 ianuarie a Consiliului Suprem al Basarabiei, la propunerea rezidentului plenipotențiar al Basarabiei din 27 noiembrie 1823, referitor la dezordinea întâlnită la încasarea (colectarea) prestațiilor, cauzată de lipsa numărului exact al populației din regiune care este supusă dărilor,

⁴⁸ Despre introducerea pe piața din Basarabia a asigntatului rusesc *a se vedea*: Tomuleț 2012a, 37-43.⁴⁹ AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 21 verso.⁵⁰ ANRM, F. 5, inv. 3, d. 747, f. 26.⁵¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 47, cert. 7, f. 171-178.

dajdiei, birului și prestațiilor locale: mazililor, ruptașilor, țăranilor, armenilor, evreilor etc.⁵² În urma discuțiilor a fost instituită Comisia Regională de pe lângă Adunare Deputaților Nobilimii din Basarabia pentru întocmirea recensămintelor populației și comisiile ținutale, subordonate Comisiei Regionale⁵³. Direcția economico-financiară a Guvernului Regional pune la dispoziție comisiilor ținutale listele locuitorilor Basarabiei, perfectate de polițiile orășenești și ispravnici, pentru a fi impuși dărilor⁵⁴.

Despre modalitatea încasării *birului* și *dajdiei* aflăm din decizia Consiliului Suprem al Basarabiei din 26 februarie 1824 cu privire la lichidarea *goștinei*, *desetinei*, *vădrăritului* și *pogonăritului* și majorarea cuantumului birului și dajdiei. Procedura de încasare a acestor două dări – *birului* și *dajdiei* – este simplă, atât pentru țărani, cât și pentru administrație. De două ori pe an Guvernul Regional al Basarabiei expediază în toate administrațiile financiare ținutale tabele, în care este stipulat numărul de familii și suma totală de bani ce urmează a fi încasată în fiecare oraș și sat de la toate comunitățile, sau separat de la fiecare stare socială/fiscală în parte. Tabelele sunt însoțite de recipise (chitanțe) de tipar pentru fiecare articol în parte, iar locuitorii sunt înștiințați despre achitarea impozitului. Această modalitate de achitare a dărilor înlătură oprimările și abuzurile, deoarece comunitățile rurale sau urbane, știind cuantumul impozitului și numărul de familii, strâng banii și îi transmit, prin reprezentanții lor, trezoreriei, de la care primesc recipise de tipar (Положение 1962, 76).

Potrivit deciziei Consiliului Suprem al Basarabiei din 26 februarie 1824, dajdia constituia, ca și birul, un impozit direct, încasat anual de la fiecare unitate impozabilă (*окладная податъ*). Ea era colectată de la cele două stări privilegiate – mazilii și ruptașii. Fiecare familie de mazili plătea anual dajdia câte 14 lei, iar ruptașii – câte 15 lei. Dajdia, cum constatam mai sus, se împarte în două părți egale și se achită de două ori pe an; celibatarii nu achită dajdia⁵⁵.

Odată cu începutul lichidării sistemului de conceșiune, la 11 noiembrie 1824 a fost înfăptuită și re-

forma fiscală (care a intrat în vigoare începând cu 1 ianuarie 1825), scopul căreia era de a pune capăt haosului în ce privește încasarea impozitelor de la populație și de a-i impune pe țărani de stat și pe coloniști, care până acum au beneficiat de unele privilegii, la plata impozitelor, acoperind prin aceasta deficitul bugetar. Potrivit noului sistem fiscal, populația a fost impusă unui nou sistem de impozitare – „pe familie”: stările privilegiate – mazilii și ruptașii – plăteau *dajdia*, câte 9 rub. 35 cop. de familie; țărani – *birul*, câte 10 rub.; țiganii – *dajdia*, câte 10 rub. Toate categoriile de contribuabili, în afară de țigani, mai plăteau și *dijma*, în locul impozitelor anuale – pe animale (goștina și desetina) și de pe pământ (vădrăritul și pogonăritul). Suma acestui impozit era calculată din valoarea medie a veniturilor din ultimii trei ani – 1821-1823. Cei care locuiau pe pământurile aflate în posesie și în orașe – câte 2 rub. 10 cop., sau câte 3 lei 48 aspri; pentru țărani de stat și coloniști care dispuneau de loturi mult mai mari (30 desetine) suma impozitului constituia: 23 rub. 50 cop. – pentru țărani de stat și 46 rub. 60 cop. – pentru coloniști; burlacii sau celibatarii care locuiau pe pământurile statului achitau *dijma* în mărime de 5 rub. 70 cop. asigurate, iar burlacii care locuiau în orașe și pe pământurile aflate în posesie nu erau obligați, până în 1829, să plătească *dijma*⁵⁶.

La 22 ianuarie 1829, la prezentarea ministrului de finanțe, este emisă dispoziția Comitetului de Miniștri, potrivit căreia toți burlacii, fie că locuiesc în orașe, pe pământurile statului, fie pe pământurile moșierești, erau impuși la plata impozitului, similar familiștilor⁵⁷.

Prin urmare, începând cu anul 1825, goștina, vădrăritul și pogonăritul la care erau impuși mazilii au fost înlocuite cu un impozit unic. Mazilii care trăiau pe pământurile statului plăteau câte 23 rub. 50 cop., iar mazili care trăiau pe pământurile moșierești – 2 rub. 10 cop. asigurate (Tabelul 2).

Datele *Tablelului 2* confirmă că majoritatea mazililor (89,8%) erau concentrați în două ținuturi – Orhei (62,8%) și Iași (27%). În celelalte ținuturi numărul mazililor era destul de mic – Hotin (5%), Bender (4,7%), Akkerman (0,1%) și Ismail (0,04%). Ca și în anii precedenți, ponderea de

⁵² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 93,109.

⁵³ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 109-109 verso.

⁵⁴ Despre competența comisiilor ținutale a se vedea mai detaliat: Tomuleț 2012b, 311-313.

⁵⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1320, f. 3 verso.

⁵⁶ AISR, F. 560, inv. 6, d. 577, f. 6; ANRM, F. 3, inv. 1, d. 985, f. 1.

⁵⁷ AISR, F. 560, inv. 6, d. 577, f. 6 verso.

Tabelul 2

Suma dărilor de stat, la care erau impuși mazilii din Basarabia, în anul 1826*

Ținuturile	Numărul total de familii	În %	Dajdia (9 rub. 35 cop.)		Mazili care trăiau pe pământurile statului**		Mazili care trăiau pe pământurile moșierești***		În total, pe parcursul întregului an		În %
					(Impozite unice noi)						
					(23 rub. 50 cop.)		(2 rub. 10 cop.)				
			rub.	cop.	rub.	cop.	rub.	cop.	rub.	cop.	
Orhei	1501	62,8	14034	35	-	-	3152	10	17186	45	60,4
Bender	113	4,7	1056	35	1151	50	134	40	2342	45	8,2
Akkerman	3	0,1	28	5	70	50	-	-	98	55	0,4
Ismail	1	0,04	65	45	-	-	14	70	80	15	0,3
Hotin	120	5,0	1122	-	-	-	152	-	1378	-	4,8
Iași	645	27,0	6030	75	-	-	1354	50	7385	95	25,9
În total	2389	100,0	22337	15	1222	-	4907	70	28466	85	100,0
Raportul în %			78,5		4,3		17,2		100,0		-

* ANRM, F. 3, inv. 1, d. 780, f. 1-5.

** În schimbul dărilor: goștina, vădrăritul și pogonăritul.

*** În schimbul dărilor: desetina și vădrăritul.

bază a dărilor revenea dajdiei ce constituia 78,5% din suma tuturor dărilor. Impozitelor unice noi le revenea doar 4,3 și 17,2%. Atât dajdia, cât și impozitele unice noi, erau plătite de mazilii din ținuturile Orhei (60,4%) și Iași (25,9%). Ponderea mazililor la plata acestor impozite în celelalte ținuturi era extrem de mică: Bender – 8,2%, Hotin – 4,8%, Akkerman și Ismail câte 0,4 și, respectiv, 0,3%.

Plata diferitelor impozite și dări a afectat serios situația economică a mazililor și a altor categorii sociale din Basarabia. Ca urmare, creșteau datoriile lor. Spre exemplu, potrivit registrului fiscal din 1826, mazilii urmau să plătească un impozit în valoare de 28466 rub. 85 cop., iar datoriile au constituit suma de 7144 rub. 66 cop. asiguate⁵⁸.

Despre situația economică a mazililor care trăiau pe pământurile statului și a mazililor care trăiau pe pământurile moșierești și în diferite orașe ale Basarabiei putem judeca după distribuția impozitelor la care era impusă această categorie socială după lichidarea goștinei, vădrăritului și pogonăritului. Impozitele diferitelor categorii de mazili pentru anii 1826-1828 sunt generalizate în Tabelul 3.

Datele *Tabelului 3* denotă că cca 98% din numărul total de mazili trăiau pe pământurile moșierești, o parte – în orașe și doar ceva mai mult de 2% tră-

iau pe pământurile statului. Mazilii care trăiau pe pământurile statului plăteau însă un impozit mult mai mare (în medie, câte 32 rub. 85 cop. asiguate de familie), constituind 6% din suma totală, iar mazilii care trăiau pe pământurile moșierești și în orașe plăteau un impozit mai mic (în medie, câte 11 rub. 45 cop. asiguate de familie), constituind 94% din întreaga sumă.

Și în sistemul de impozitare a ruptașilor au intervenit schimbări similare celor care au avut loc în cazul mazililor, când după lichidarea în 1825 a goștinei, vădrăritului și pogonăritului, aceste dări au fost înlocuite cu un impozit unic. Ruptașii care trăiau pe pământurile statului plăteau câte 23 rub. 50 cop., asiguate, iar mazilii care trăiau pe pământurile moșierești – 2 rub. 10 cop. asiguate de fiecare familie (Tabelul 4).

Datele *Tabelului 4* confirmă că majoritatea ruptașilor (95,4%) erau concentrați în trei ținuturi – Orhei (48,6%), Iași (38%) și Hotin (8,6%). În celelalte ținuturi numărul ruptașilor era destul de mic. Ca și în anii precedenți, ponderea de bază a dărilor revenea dajdiei, ce constituia 80,3% din suma tuturor dărilor. Impozitelor unice noi le revenea doar 1,8 și 17,9%. Atât dajdia, cât și impozitele unice noi, erau plătite de ruptașii din ținuturile Orhei (47,8%) și Iași (37,4%). Ponderea ruptașilor la plata acestor impozite în celelalte ținuturi era extrem de mică: Hotin – 8,4%, Bender – 3,4%, Akkerman și Ismail câte 0,8 și, respectiv, 2,2%.

⁵⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 774, f. 131-132.

Tabelul 3

Distribuirea impozitelor la care erau impuși mazilii din Basarabia în anii 1826-1828*

Categoriile de mazili	1826			1827			1828		
	Numărul de familii	Suma impozitului		Numărul de familii	Suma impozitului		Numărul de familii	Suma impozitului	
		rub.	cop.		rub.	cop.		rub.	cop.
Mazili care trăiau pe pământurile statului	52	1708	20	53	1741	50	53	1741	50
Mazili care trăiau pe pământurile moșierești și în orașe	2337	26758	65	2343	26827	35	2352	26930	40
În total	2389	28446	85	2396	28568	85	2405	28671	90

* ANRM, F. 3, inv. 1, d. 780, f. 2 verso-3; d. 985, cert. 78, f. 7-16, d. 1197, cert. 85, f. 2-14; Arhiva de Stat din regiunea Odesa / ASRO, F. 1, inv. 249, d. 201, b-37, f. 1-4

Tabelul 4

Suma dărilor de stat la care erau impuși ruptașii din Basarabia în anul 1826*

Ținuturile	Numărul de familii	În %	Dajdia (9 rub. 35 cop.)		Ruptașii care trăiau pe pământurile statului**		Ruptașii care trăiau pe pământurile moșierești***		În total, pe parcursul întregului an		În %
					(Impozite unice noi)						
			23 rub. 50 cop.		2 rub. 10 cop.		rub.	cop.	rub.	cop.	
			rub.	cop.	rub.	cop.					
Orhei	596	48,6	5572	60	-	-	1251	60	6824	20	47,8
Bender	31	2,5	289	85	141	-	52	50	483	35	3,4
Akkerman	6	0,5	56	10	47	-	8	40	111	50	0,8
Ismail	22	1,8	205	70	70	50	39	90	316	10	2,2
Hotin	105	8,6	981	75	-	-	220	50	1202	25	8,4
Iași	466	38,0	4357	10	-	-	978	50	5335	70	37,4
În total	1226	100,0	11463	10	258	50	2551	50	14273	10	100,0
Raportul în %			80,3		1,8		17,9		100,0		-

* ANRM, F. 3, inv. 1, d. 780, f. 1-5.

** În schimbul dărilor: goștina, vâdrăritul, pogonăritul și desetina.

*** În schimbul dărilor: desetina și vâdrăritul.

Conform dispoziției rezidentului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev, până în 1827, impozitul numit *dajdia* se încasa nu de la întreaga obște sătească, dar de la fiecare familie în parte; în așa fel, acumulările în vistierie se făceau cu mari greutate. Ulterior, această modalitate de percepere a prestațiilor a fost anulată de către contele F.P. Palen și în locul ei a fost introdus un nou sistem de impozitare, în baza căruia, începând cu 1827, toți mazilii și ruptașii din Basarabia nu mai erau incluși în registrele fiscale, fiecare în parte pe nume, în ele fiind indicat doar numărul total

de familii din localitate, similar birnicilor, separat indicându-se mazilii și separat ruptașii⁵⁹.

Pentru a face o diferențiere mai mare între dările achitate de mazili și ruptași și celelalte categorii sociale ale populației și a determina volumul valoric al prestațiilor încasate de la aceste două categorii sociale/fiscale, în raport cu restul populației, să analizăm impunerea fiscală a populației din Basarabia în anii '20 ai sec. al XIX-lea (Tabelul 5).

⁵⁹ AISR, F. 560, inv. 6, d. 575, f. 11-12.

Tabelul 5

Suma dărilor, încasată de la populația din Basarabia în anii 1826-1828*

Prestația și categoria socială/fiscală	Anii								
	1826***			1827			1828		
	rub.	cop.	în %	rub.	cop.	în %	rub.	cop.	în %
Dajdia Mazili	28466	85	2,0	18568	40	1,2	28671	45	1,8
Ruptași	14273	10	1,0	13175	40	0,8	13299	85	0,8
Birul Țăranii și orașenii	1276206	10	88,5	1284927	50	80,5	1284949	40	79,2
Capitația Țăranii coroanei	7020	-	0,5	7070	-	0,4	7450	-	0,5
Impozitul funciar Coloniștii**	115566	63	8,0	262155	21	16,4	287446	28	17,7
În total	1441532	68	100,0	1595896	51	100,0	1621805	98	100,0

* ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1380, f. 39 verso, 89-89 verso, 97-97 verso.

** În categoria *coloniști* au fost incluși coloniștii bulgari și coloniștii germani.

*** Pentru anul 1826, izvorul indică suma totală nediferențiat a dărilor achitate de mazili și ruptași (42666 rub. 60 cop.). În Tabel au fost incluse datele diferențiate ale prestațiilor încasate de la mazili și ruptași din Tabelele 3 și 4, care nu diferă cu mult de cele indicate în izvorul indicat supra.

Datele *Tabelului 5* demonstrează destul de elocvent că ponderea de bază a dărilor, încasată de la populația din Basarabia, revenea țăranilor și orașenilor (88,5% – în 1826, 80,5% – în 1827 și 79,2% – în 1828), urmați de coloniștii (8% – în 1826, 16,4% – în 1827 și 17,7% – în 1828); mazililor și ruptașilor revenindu-le un loc neesențial (3% – în 1826, 2% – în 1827 și 2,6% – în 1828).

Totuși, modalitatea de încasare a dărilor și prestațiilor deseori era încălcată. Reprezentanții instituțiilor fiscale au făcut mai multe încercări de a-i impune pe mazili și ruptași să achite dări și prestații la care ei nu erau obligați. Izvoarele de arhivă conțin informații detaliate despre plângerile mazililor și ruptașilor care refuzau să se conformeze acestor dări. Spre exemplu, la 20 august 1835, mareșalul județean al nobilimii din județul Bender îl înștiințează pe mareșalul gubernial al nobilimii din Basarabia că conțopistul administrației de plasă, sublocotenentul de cazaci în rezervă Murza, cere de la mazili bani pentru plata membrilor administrației de plasă și pentru rechizitele de birou pentru anii 1834-1835, iar mazilii refuză să plătească acești bani. Din dispozițiile Administrației regionale a Basarabiei emise judecătoriei județene Bender din 7 și 28 iulie 1833, în care erau stabilite obligațiile mazililor de a plăti doar dajdia, de a participa în achitarea prestațiilor locale și a fi la dispoziția mareșalului județean al nobilimii, se poate de constatat că de plata ce-

lorlalte dări și prestații obștești și de stat mazilii erau scutiți⁶⁰. Cercetările au confirmat faptul că 45 familii de mazili și șapte familii de ruptași din județul Bender și satele Javgur și Cenac, județul Leova, nu se supun șefului administrației de plasă și nu s-au prezentat pentru stabilirea prestațiilor pentru anul 1834⁶¹.

La 27 februarie 1836 mareșalul județean al nobilimii din județul Bender îl informează pe mareșalul regional al nobilimii E.I. Dimitriu că șeful administrației de plasă Cimișlia îi obligă pe mazilii și ruptașii din satul Sadaclia să plătească dări personale în rând cu poporul simplu, iar pentru asigurarea administrației de plasă cere pentru anii 1832 – 24 rub. 80 cop., 1833 – 23 rub. 25 cop., 1834 – 28 rub. 30 cop. și 1835 – 28 rub. 83 cop., iar până la achitarea sumelor le-a luat ca gaj 27 de oi⁶². Nemulțumit de această atitudine a șefului administrației de plasă, mareșalul județean al nobilimii întreba dacă mazilii și ruptașii trebuie să plătească în rând cu poporul simplu dările personale când „ei aproape întreaga vară în anul curent 1836 au fost distrași de la gospodăriile lor fiind implicați în încurajarea locuitorilor de a plăti impozitele de stat și restanțele la plata impozitelor și îndeplinirea altor impozite față de stat”⁶³. Faptul

⁶⁰ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 823, f. 2-2 verso.

⁶¹ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 823, f. 4.

⁶² ANRM, F. 88, inv. 1, d. 823, f. 12-12 verso.

⁶³ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 823, f. 12 verso.

că problema nu a fost rezolvată, ne servește adresa din mai 1837 a aceluiași mareșalul județean al nobilimii din județul Bender, adresată mareșalului regional al nobilimii prin care îl informa că mazilii și ruptașii din Sadaclia din nou se plâng împotriva abuzurilor administrației de plasă⁶⁴.

Ulterior, în baza decretului Senatului Guvernământ din 31 mai 1839 adresat Administrației Financiare din Basarabia mazilii și ruptașii au fost impuși unei taxe încasate în favoarea asigurării alimentației publice câte 3 copeici argint anual de la fiecare persoană înscrisă în recensământul fiscal, iar în magaziiile de rezervă⁶⁵ – câte 4 garnețe⁶⁶ cereale de toamnă și 2 garnețe de cereale de primăvară⁶⁷.

Mazilii și ruptașii nu erau de acord cu aceste taxe și cereau anularea lor. La 23 decembrie 1841 M.S. Voronțov îi scrie guvernatorului militar al Basarabiei că împuterniciții din partea răzeșilor, mazililor și ruptașilor Gheorghe Grosu, Emanuil Ivanovici și Ion Suruceanu îi scriau că în baza dispoziției Comisiei regionale de aprovizionare cu alimente din

⁶⁴ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 823, f. 18.

⁶⁵ *Magazie de rezervă* – magazie (depozit) instituită de administrația regională din Basarabia în scopul asigurării populației cu pâine, în caz de secetă. Regulamentul despre țărani din 1834 prevedea că pentru a asigura populația cu pâine, în special în timpul secetelor, în plase sunt instituite magazii de rezervă. Locul de amplasare a acestor magazii este stabilit de guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei. Responsabili de buna funcționare a acestor magazii de rezervă au fost numiți șeful plasei și asesorii-șefi. Toi ei numeau persoanele responsabile de activitatea acestor magazii. Pentru asigurarea magaziiilor de pâine, după strânsul recoltei, țărani erau obligați să prezinte câte 1/2 de cetverik de grâu și secară pentru fiecare persoană de sex masculin, iar din culturile de primăvară – orz, ovăz, porumb și mei, câte 1/2 de garnețe. Pâinea din magaziiile de rezervă era dată în formă de împrumut doar în urma deciziei adunării generale din fiecare sat și după aprobarea Administrației de plasă. Mareșalii județeni ai nobilimii aveau grijă de păstrarea pâinii (ПСЗРИ 1834, 78-79). În 1834 a fost adoptată decizia ca magaziiile de rezervă să fie instituite peste tot, iar completarea cu cereale urma să se facă din considerentul 1,5 cetverturi pentru fiecare persoană impozabilă și, în plus, 1 rub. 60 cop. Această taxa a fost prevăzută pe o perioadă de 16 ani. Dar, seceta din anii 1839 și 1840 a demonstrat că aceste magazii și aceste rezerve sunt insuficiente, deoarece în doi ani magaziiile au fost pustiite și, în caz de o nouă secetă, populația urma să sufere de foame. Din acest considerent, în 1843 s-a luat decizia ca fiecare unitate impozabilă să fie asigurată cu 2 cetverturi de grâu de toamnă, 1,5 cetverturi de grâu de primăvară și cu câte 48 de cop. argint – bani (taxe) care urmau a fi încasate timp de 8 ani pentru procurarea cerealelor. Concomitent, în localitățile de importanță strategică au fost instituite magazii centrale. În Basarabia au fost instituite 159 magazii de rezervă de cereale (Лашков 1912, 158-159).

⁶⁶ *Garneț* (polonez *garniec*) – veche unitate de măsură rusă a cerealelor (secară, crupe, făină etc.), egală cu 1/64 dintr-un cetvert sau 1/8 dintr-un cetverik. Denumirea de *garneț* provine de la verbul *загребать* și semnifică vas de lemn sau de metal pentru măsurarea cerealelor.

⁶⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3604, f. 4.

Basarabia mazilii și ruptașii au fost impuși la plata în natură a pâinii pentru magaziiile sătești. Ei erau nemulțumiți de faptul că la încasarea taxei au fost impuși nu numai acei care erau înscrisi pe pământurile statului și cele aflate în posesie, dar și cei de pe pământurile răzeșești, adică deținute în proprietate personală⁶⁸.

Bazându-se pe decizia Senatului Guvernământ din 31 mai 1839, în care era stipulat că „...pentru asigurarea alimentară mazilii și ruptașii erau impuși la o taxă de 15 cop. pentru fiecare persoană impozabilă înscrisă în orașe, similar celorlalți locuitori, cei înscrisi pe pământurile statului sau pământurile aflate în posesie unei porțiuni de pâine în natură, ei cereau ca această taxă să fie încasată doar de la acei mazili și ruptași care erau înscrisi pe pământurile de stat sau cele aflate în posesie, iar cei care se numesc răzeși de această taxă să fie scutiți”⁶⁹. Răzeșii scriau că pentru a face o deosebire între drepturile mazililor și ruptașilor de drepturile țăranilor, ei sunt de acord să construiască în fiecare oraș județean al Basarabiei un număr suficient de magazii de rezervă pentru păstrarea pâinii ce revine personal mazililor și ruptașilor, cei care însă nu dețin proprietăți funciare urmează să le întrețină din cont propriu”⁷⁰.

La 9 iunie 1843 guvernatorul civil al Basarabiei îi raportează lui M.S. Voronțov că a cerut lămuriri de la Comisia pentru alimentația publică (*Комиссия народного продовольствия*), care, analizând dispoziția Senatului Guvernământ din 31 mai 1839, a constatat că odată ce despre categoria răzeșilor în această dispoziție nu se spune nimic, aceștia urmează să fie scutiți de această taxă, „...cu atât mai mult, cu cât ei erau considerați în Basarabia mici proprietari de moșii și niciodată nu au nevoie de ajutoare de pâine, din care cauză Comisia consideră că este corect ca mazilii și ruptașii răzeși⁷¹ să fie impuși doar unei taxe unice de 5 cop. argint de la fiecare persoană impozabilă, în suma capitalului pentru alimentația publică, în rând cu populația orășenească”⁷².

Problema impunerii fiscale a mazililor și ruptașilor a apărut din nou în primăvara anului 1847,

⁶⁸ ANRM, F. 2, inv. 2, d. 3605, f. 1.

⁶⁹ ANRM, F. 2, inv. 2, d. 3605, f. 1 verso.

⁷⁰ ANRM, F. 2, inv. 2, d. 3605, f. 1 verso-2.

⁷¹ *Ruptași-răzeși* – „țărani odnodvorți”, care dețineau în proprietate ereditară loturi de pământ pe moșiile răzășești (ANRM, F. 24, inv. 1, d. 52, f. 1-2; Положение 1962, 575).

⁷² ANRM, F. 2, inv. 2, d. 3605, f. 4-5 verso.

când apare chestiunea impunerii locuitorilor Basarabiei la impozitul bănesc în locul serviciului militar. La 27 februarie 1847, mareșalul regional al nobilimii în adresa Consiliului Regional al Nobilimii scria că „printre locuitorii Basarabiei se află și categoria boiernașilor, mazililor și ruptașilor. Conform vechilor obiceiuri moldovenești, care și-au găsit reflectare în Regulamentul organizării administrative a regiunii Basarabiei din 1818, în compartimentul despre drepturile și privilegiile locuitorilor, ei toți au fost separați de populația contribuabilă, cu acordarea primilor – drepturilor acordate nobililor personali, iar ultimilor – obligația de a plăti impozitul de mazil și ruptași, cunoscut din cele mai vechi timpuri, cu denumirea de *dajdie*. Acest privilegiu, confirmat prin decizie imperială și în 1828, a rămas în vigoare până în prezent”⁷³. Plecând de la acest considerent, mareșalul regional al nobilimii scria că boiernașii, mazilii și ruptașii nu pot și incluși în categoria populației contribuabile, din simplul motiv că „...constituie o categorie socială privilegiată și respectiv urmează a fi scutită de impozitul bănesc în locul serviciului militar, despre punerea în aplicare a căreia a urmat deja decizia imperială”⁷⁴.

Potrivit Regulamentului din 10 martie 1847, mazilii au fost egalați în drepturi cu *odnodvorții* – categorie privilegiată de țărani în Rusia. Astfel, din terminologia oficială a Imperiului a fost exclus cuvântul *mazil*⁷⁵. Însă și după adoptarea acestui Regulament, mazilii continuau să-și păstreze denumirea, conștiința și spiritul național, să se bucure de autoritate și respect în rândurile țărănimii, fiind elementul cel mai înstărit, de fapt, constituind burghezia rurală a Basarabiei.

Potrivit Regulamentului din 10 martie 1847⁷⁶, persoanele ce făceau parte din *rupta de cămară* și din *rupta de vistierie*, care dispuneau de documente date de guvernul moldovenesc ce confirmau starea lor fiscală, erau obligate să participe, alături de mazili, la îndeplinirea tuturor dărilor și impozitelor și nu erau scutite de prestațiile locale. Însă, copiii lor erau transferați în categoria țăranilor sau a orașenilor, fiind obligați să înde-

plinească toate dărilor și prestațiile locale. În cazul în care cei din *rupta de cămară* sau din *rupta de vistierie* erau transferați pe pământurile statului, ei beneficiau de toate drepturile de care benefici-au țăranii de stat⁷⁷.

Deși Regulamentul din 10 martie 1847 acorda mazililor libertăți personale, libertatea de a-și institui administrația independentă sătească în localitățile unde ei constituiau de la 100 până la 150 familii, dreptul de a se încadra în serviciul civil și serviciul militar în rând cu *odnodvorții*, aceasta nu însemna că situația lor se deosebea radical de cea a țărănimii. Ei erau asupriți atât de instituțiile de stat, cât și de moșieri. Mazilii erau obligați să achite statului darea numită *dajdia*⁷⁸ în mărime de 2 rub. 67 cop. argint, dijma în bani moșierului în mărime de 60 cop., iar pe pământurile de stat – 6 rub. 72 cop. argint, să îndeplinească prestațiile locale și să achite taxele pentru asigurarea magaziiilor de rezervă cu alimente. În plus, mazilii care trăiau pe pământurile moșierești și mănăstirești îndeplineau boierescul, plăteau zeciuiala și alte prestații de rând cu țăranii (Положение 1962, 375).

Analizând Regulamentul din 10 martie 1847, P.G. Gore constată că transferarea mazililor în categoria *odnodvorților* a fost un pas greșit, din considerentul că în acest caz „...principiul de avere a fost confundat cu principiul de clasă” (Гоце 1908, 8). Instituțiile imperiale nu erau interesate să pătrundă în esența deosebirilor de ordin social care existau între aceste două categorii sociale/fiscale și a întreprins măsuri concrete pentru a-i situa mai jos de pe scara ierarhică – la început în categoria *odnodvorților*, iar ulterior – în cea a țăranilor liberi. Folosiți în diferite servicii, pentru calitățile lor deosebite – iscusință, onestitate, cunoaștere de carte, comportament impecabil și capacitatea de a se descurca în orice situații, mazilii, la chemarea autorităților, conduși de căpitanii de mazili, care au fost egalați cu funcționarii de clasa a XIV-a (*ннаноручик*), se prezentau călare și îndeplineau conștiincios dispozițiile administrației. Ei priveau cu mândrie aceste dispoziții, și le considerau drept privilegiu de care beneficiau. Cunoscând moravurile și situația populației locale, mazilii se bucurau de autoritate în rândurile populației și, în caz de tulburări, la cererea auto-

⁷³ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1142, f. 13.

⁷⁴ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 1142, f. 13-13 verso.

⁷⁵ AISR, F. 1291, inv. 48, 1904, d. 6, f. 109-111; ANRM, F. 2, inv. 2, d. 214, f. 5; F. 5, inv. 3, d. 747, f. 167 verso.

⁷⁶ Despre schimbările în statul mazililor și ruptașilor din Basarabia, confirm regulamentul din 10 martie 1847, a se vedea mai detaliat: ПСЗРП 1847, 191-193.

⁷⁷ ANRM, F. 134, inv. 3, d. 71, f. 69.

⁷⁸ După aplicarea, în 1839, în Imperiul Rus a reformei financiare, impozitele erau achitate în ruble argint.

rităților, le potoleau fără vărsări de sânge (Гоце 1908, 8-9).

Dispoziția Consiliului de Stat din 10 martie 1847 reglementa și activitatea ruptașilor. Ruptașii descendenți din rândurile preoțimii beneficiau de toate drepturile și privilegiile de care beneficiau mazilii.

Străinii puteau beneficia de scutiri la îndeplinirea prestațiilor de stat doar în cazul când dispuneau de documente acordate, încă până la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, de guvernul Principatului Moldova, care confirmau că au fost înscrși în categoria rupta de vistierie și rupta de cămară și care, în acel moment, erau încă în viață. Aceste persoane prestau impozitele și prestațiile bănești similar mazililor, dar nu erau scutiți de achitarea prestațiilor locale. Pentru încălcările comise rupta de vistieri și rupta de cămară erau supuși acelorași pedepse ca și țărani. Conform dispoziției din 10 martie 1847, cei care făceau parte din categoriile rupta de vistierie și rupta de cămară urma să se înscrie, conform locului de trai, în categoria țăranilor sau orășenilor și să îndeplinească alături de aceștia, toate dările de stat și prestațiile locale. În cazul în care erau situați pe pământurile statului ei erau înscrși în comunitățile sătești ale țăranilor de stat, puteau beneficia de drepturile țăranilor liberi (Положение 1962, 376-377)⁷⁹.

Analiza documentelor inedite de arhivă, a documentelor publicate și a lucrărilor în care este abordat, tangențial, subiectul pus în discuție ne permite să concluzionăm că mazilii prezintă o categorie socială, iar ruptașii – una fiscală, moștenite în Basarabia din Principatul Moldova. Pe parcursul anilor ei au fost nevoiți să depună eforturi substanțiale pentru a-și reconfirma titlurile și statutul social și cel fiscal, deținut de ei până la anexarea acestei regiuni la Imperiul Rus. Deși mazilii beneficiau de anumite privilegii, administrația imperială nu-i agreea și a făcut tot posibilul pentru a-i suprima, văzând în ei un element burghez național (burghezia rurală națională). Țarismul a încercat să promoveze politica, începută încă de Constantin Mavrocordat (Istoria 2007, 424), de limitare a numărului de categorii sociale privilegiate, în special a celor ce nu proveneau din mediul aristocratic, din care, la acel moment, făceau parte mazilii și ruptașii. Aceas-

tă măsură a coincis și cu politica imperială rusă de lichidare a particularităților locale și de unificare administrativă și socială în provincia nou-anexată. Procesul s-a produs prin înlăturarea lor treptată, în special a mazililor, din diferite funcții administrative și gospodărești și subminarea prestigiului lor social. Cu timpul, drepturile mazililor au fost limitate, aceștia fiind obligați să îndeplinească prestațiile locale și să achite diferite taxe în rând cu birnicii. Destul de evident se face acest lucru în cadrul recensămintelor fiscale, în timpul cărora mazilii și ruptașii urmau să prezinte documente ce ar confirma statutul lor social și fiscal. Totuși țarismul s-a folosit de serviciile mazililor. Fiind atrași în diferite servicii, pentru calitățile lor deosebite – iscusință, onestitate, cunoaștere de carte, comportament impecabil și capacitatea de a se descurca în orice situații – mazilii, priveau cu mândrie aceste dispoziții și le considerau drept privilegiu de care beneficiau. Mazilii se bucurau de autoritate în rândul populației și, în caz de tulburări, la cererea autorităților regionale sau ținutale, le potoleau fără vărsări de sânge.

Documentele de arhivă atestă că administrația imperială rusă a întreprins măsuri concrete pentru a limita drepturile și privilegiile mazililor și ruptașilor din Basarabia, situându-i mai jos de pe scara ierarhică – la început transferându-i în categoria odnodvorților, iar ulterior – în cea a țăranilor liberi. Ca urmare, unii din ei, din lipsa actelor sau pentru diferite încălcări, au fost transferați în categoria țăranilor, alții, ruinându-se, s-au dizolvat în categoriile sociale înrudite ale țăranimii. În pofida acestui fapt, mazilii au continuat să-și păstreze trăsăturile distincte de ordin social și spiritual și după transferarea lor în 1847 în categoria odnodvorților.

⁷⁹ ANRM, F. 3, inv. 2, d. 214, cert. 18, f. 159-181; F. 134, inv. 1, d. 71, f. 45-46.

Bibliografie

- Breban 1992:** V. Breban, Dicționar general al limbii române, vol. II (București 1992).
- Dicționar 1965:** Dicționar enciclopedic român, vol. III (București 1965).
- Instituții 1988:** Instituții feudale din Țările Române. Dicționar (coord. O. Sachelarie, N. Stoicescu) (București 1988).
- Istoria 2007:** Istoria României. Compendiu (coord. I.-A. Pop, I. Bolovan). Ediția a II-a, revăzută și adăugită (Cluj-Napoca 2007).
- Pelivan 1919:** I. Pelivan, La Bessarabie sous le regime russe (1812-1918) (Paris 1919).
- Tomuleț 2012a:** V. Tomuleț, Înlăturarea de pe piața internă din Basarabia a monedelor turcești și austriece și înlocuirea lor cu asiglatul rusesc. In: *Conspecte numismatice (II)* (Chișinău 2012), 37-43.
- Tomuleț 2012b:** V. Tomuleț, Basarabia în epoca modernă (1812-1918). Instituții, regulamente, termeni, vol. I (Chișinău 2012).
- Горе 1908:** П.Г. Горе, Историческая записка об однодворцах (мазыхлах) (Кишинев 1908).
- Калачев 1855:** Н.В. Калачев, Заметки (статистические и археологические) об Инсаре и его уезде. В: Архив историко-юридических сведений относящихся до России, издаваемый Николаем Калатовым. Книги второй половина первая (Москва 1855).
- Лашков 1912:** Н.В. Лашков, Бессарабия. К столетию присоединения к России. Географический и историко-статистический обзор состояния края (Кишинев 1912).
- Мунтян, Маршалковский 1964:** М.П. Мунтян, Ф.Я. Маршалковский, Рупташи Бессарабии в первой половине XIX века. В сб.: Ученые записки Кишиневского ун-та, т. 72 (Кишинев 1964), 59-68.
- Положение 1962:** Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии (1812-1861 годы). Сборник документов (состав. И.А. Анцупов, К.П. Крыжановская), том III, часть I (Кишинев 1962).
- ПСЗРИ 1834:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. IX, 1834, отд. первое, №6739 (Санкт Петербург 1835).
- ПСЗРИ 1847:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XXII, 1847, отд. 1, №20987 (Санкт Петербург 1848).
- Руководство 1854:** Руководство к познанию действующих русских государственных, гражданских, уголовных и полицейских законов, составленное старшим учителем законовения в С. Петербургской Ларинской гимназии, кандидатом прав Ф.Проскураковым. I. Государственные законы (Санкт Петербург 1854).
- Устав 1818:** Устав образования Бессарабской области 1818 г. (Кишинев 1818).

Taxation of the *mazili* and *ruptași* social categories in Bessarabia under the Tsarist domination (1812-1847)

Abstract

In the present study, without resorting to a broad historical analysis, we consider two categories of privileged population – the *mazili* and *ruptași* and identify the changes in their social status and the fiscal imposition under the Tsarist rule.

Analysis of unpublished archival documents allows us to conclude that *mazili* represented a social category and *ruptași* – a fiscal one, both of which were inherited by Bessarabia from the Principality of Moldavia. For many years they were forced to make significant efforts to confirm the titles and tax and social status they had before the annexation of the region to the Russian Empire. Although *mazili* enjoyed certain privileges, imperial administration did not accept them and did everything possible to suppress this social category, seeing them as a national bourgeois element (national rural bourgeoisie). Tsarism tried to promote the policy begun by Constantine Mavrocordat, which aimed at limiting the number of privileged social groups, particularly those that did not come from the aristocracy, which, at that time, *mazili* and *ruptași* were part. These measures were in line with the Russian imperial policy of liquidation of local peculiarities and of social and administrative unification of the newly annexed province. Eventually the rights of *mazili* were limited; they were required to perform certain duties and pay taxes along with other categories. This becomes evident in the tax censuses, during which *mazili* and *ruptași* were required to present documents confirming their social and fiscal status. Despite this, the tsarist government used the services of *mazili*. Due to the special personal qualities – honesty, skills, knowledge, impeccable behavior and ability to cope with any situation, *mazili* were attracted to different services they were proud of, considering it their privilege. They enjoyed prestige among the local population, and in the case of riots they at the request of the authorities were able to eliminate them without bloodshed.

Archival documents show that Russian imperial administration has taken concrete steps to limit the rights and privileges of *mazili* and *ruptași* in Bessarabia, placing them at the lower levels of the hierarchy – first in the category of *odnodvortsy* (single homesteaders) and later – in the category of free peasants. As a result, some of them due to lack of documents or because of any violations committed by them were transferred to the category of peasants, while others collapsed and were included in the other categories, related with the peasantry. Nevertheless, *mazili* continued to retain their distinctive social and spiritual features, even after their transfer to the category of *odnodvortsy* in 1847.

Налогообложение мазылов и рупташей в Бессарабии при царском режиме (1812-1847)

Резюме

Не прибегая к широкому историографическому анализу, в данной работе мы рассмотрим две привилегированные категории населения – *мазылов* и *рупташей*, и выявим изменения, произошедшие в их социальном статусе и налогообложении в условиях царского режима.

Анализ неопубликованных архивных документов позволяет сделать вывод, что мазылы представляют собой социальную категорию, а рупташи – налоговую, обе были унаследованы Бессарабией от Молдавского княжества. На протяжении многих лет представители этих категорий были вынуждены прилагать значительные усилия для подтверждения титулов и социального и налогового статуса, которыми они обладали до аннексии этой территории Российской Империей. Хотя мазылы и обладали рядом привилегий, имперская администрация сделала все возможное, чтобы устранить их как привилегированное сословие, видя в них национальный буржуазный элемент (т.е. рассматривала их как национальную сельскую буржуазию). Царизм пытался проводить политику, начатую еще Константином Маврокордатом, по ограничению количества привилегированных социальных групп, особенно тех, которые не происходили из аристократических кругов, к которым в то время принадлежали мазылы и рупташи. Эти меры совпали с проводимой имперской политикой ликвидации местных особенностей социального управления и административной унификации на аннексированной территории. Мазылы постепенно лишались административных и хозяйственных функций, а также своего социального статуса. Со временем права мазылов были ограничены; они должны были выполнять некоторые повинности и платить налоги наряду с другими категориями. Это становится очевидным во время налоговой переписи населения, когда мазылы и рупташи были обязаны предоставлять документы, подтверждающие их социальный статус. Несмотря на эти ограничения, царизм все же прибегал к услугам мазылов. Благодаря особым личностным качествам – честности, мастерству, знаниям, безупречному поведению и способности справиться с любой ситуацией, которые отличали мазылов от других сословий, мазылы привлекались к работе в различных отраслях, чем они гордились, считая это своей привилегией. Они пользовались авторитетом среди местного населения, и в случае беспорядков они, по просьбе властей, устраняли их без кровопролития.

Архивные документы свидетельствуют о том, что царская администрация предпринимала конкретные меры по ограничению прав и привилегий мазылов и рупташей в Бессарабии, разместив их на нижних ступенях иерархической лестницы – вначале включив в категорию одnodворцев, а позднее – в категорию свободных крестьян. В результате некоторые из них, из-за отсутствия документов или из-за каких-то совершенных ими нарушений, были переведены в категорию крестьян, другие же распались и вошли в состав других категорий, близких к крестьянству. Тем не менее, мазылы продолжали сохранять отличительные социальные и духовные особенности и после их перехода в 1847 году в категорию одnodворцев.

10.01.2014

Dr. hab. Valentin Tomuleț, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova